

บรรณานุกรม

ก. เอกสารปฐมภูมิ

เอกสารปฐมภูมิที่ยังไม่ได้จัดพิมพ์เอกสารจากกองจดหมายเหตุแห่งชาติ กรมศิลปากร

1. เอกสารรัชกาลที่ 5 กระทรวงกลาโหม

ก. 1	เบ็ดเสร็จกระทรวงกลาโหม	รวม	7	แฟ้ม
ก. 9	การสรรพาวุธ	"	2	"
ก. 12	กรมพระสุรัสวดี	"	1	"
ก. 13.1	ราชการทั่วไปในกรมยุทธนาธิการ	"	10	"
ก. 13.2	จัดการทหาร	"	16	"
ก. 13.3	การเกณฑ์ทหาร	"	3	"
ก. 13.6	ราชองครักษ์	"	1	"
ก. 14	กรมทหารเรือ	"	1	"
ก. 99	เบ็ดเตล็ด	"	2	"

2. เอกสารรัชกาลที่ 5 กระทรวงต่างประเทศ

ค. 49	พระราชวงศ์และนักเรียนไทยในต่างประเทศ	รวม	55	แฟ้ม
-------	--------------------------------------	-----	----	------

3. เอกสารรัชกาลที่ 5 เบ็ดเตล็ด

ข. 1.4	พระบรมราโชบายในการแก้ไขการปกครองแผ่นดิน	รวม	2	แฟ้ม
--------	---	-----	---	------

4. เอกสารรัชกาลที่ 5 กระทรวงมหาดไทย

ม. 2.18	ฉันท	รวม	2	แฟ้ม
---------	------	-----	---	------

5.	เอกสารรัชกาลที่ 5 ราชเลขาณุกการ		
	รล. 3 พระบรมราชาภาพ	รวม	2 เพิ่ม
6.	เอกสารรัชกาลที่ 6 กระทรวงกลาโหม-ทหารเรือ		
	ก. 1 เบ็ดเสร็จกระทรวงกลาโหม	รวม	11 เพิ่ม
	ก. 2 ประกาศและพระราชบัญญัติ	"	8 "
	ก. 3 ข้าราชการ	"	5 "
	ก. 4 สัญญาบัตรและเครื่องแต่งตัว	"	4 "
	ก. 5 การสรรพาวุธ	"	1 "
	ก. 7 การเกณฑ์ทหาร	"	3 "
	ก. 8 ส่งนายทหารไปต่างประเทศ	"	3 "
	ก. 14 กรมแผนที่ทหารบก	"	1 "
	ก. 15 การอากาศยาน	"	7 "
7.	เอกสารรัชกาลที่ 6 กระทรวงการต่างประเทศ		
	ต. 15 สยามกับสงครามโลกครั้งที่ 1	รวม	4 เพิ่ม
	ต. 15.1 ประกาศสงคราม	"	2 "
	ต. 15.2 เซลยศึก	"	2 "
	ต. 15.3 ส่งทหารไทยไปยุโรป	"	3 "
8.	เอกสารรัชกาลที่ 6 เบ็ดเตล็ด		
	บ. 1.7 พระราชนิพนธ์	รวม	11 เพิ่ม
	บ. 16 เสื้อผ้า	"	5 "
9.	เอกสารรัชกาลที่ 6 กระทรวงวัง		
	ว. 7 กรมทหารรักษาวัง	รวม	2 เพิ่ม

10. เอกสารรัชกาลที่ 7 กระทรวงกลาโหม-ทหารเรือ

ก. 1	เบิกเสร็จกระทรวงกลาโหม	รวม 9	เพิ่ม
ก. 2	ประกาศและพระราชบัญญัติ	" 2	"
ก. 3	ขาราชการ	" 1	"
ก. 6	การอากาศยาน	" 6	"
ก. 7	การสรรพาวุธ	" 31	"
ก. 10	ส่งนายทหารไปตรวจและดูการต่างประเทศ	" 7	"

11. เอกสารรัชกาลที่ 7 กรมราชเลขาการ

รล.10	นักเรียนไทยในต่างประเทศ	รวม 1	เพิ่ม
-------	-------------------------	-------	-------

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

เอกสารปฐมภูมิที่ตีพิมพ์แล้ว

กฎหมายตราสามดวง เล่ม 1. พิมพ์ครั้งที่ 2. พระนคร : องค์การค้าของคุรุสภา, 2515.

จอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, พระบาทสมเด็จพระ. พระราชพงศาวดารฉบับพระราชหัตถเลขา. 2 เล่ม. พระนคร : โอเดียนสโตร์, 2495.

----- พระราชหัตถเลขาในพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รวมครั้งที่ 5. พระนคร : โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร, 2469.

----- สำเนาและคำแปลพระราชหัตถเลขาภาษาอังกฤษในพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว. พระนคร : โรงพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช, 2514 (พิมพ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ หลวงประกอบนิติสาร ณ เมรุวัดเทพศิรินทราวาส 4 กุมภาพันธ์ 2514).

จุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, พระบาทสมเด็จพระ. จดหมายเหตุเสด็จประพาสต่างประเทศในรัชกาลที่ 5 เสด็จเมืองสิงคโปร์และเมืองเบตาเวียครั้งแรกและเสด็จประพาสอินเดีย. พระนคร : โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร, 2467 (พิมพ์ในงานพระศพพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมหลวงอดิศรอุดมเดช ณ เมรุทองสนามหลวง พ.ศ. 2467).

----- พระราชพิธีสิบสองเดือน. พระนคร : ศิลปาบรรณาการ, 2511.

----- พระราชหัตถเลขากรพบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวและลายพระหัตถ์สมเด็จพระปิตุจฉาเจ้าสุทมาลมารศรี พระอรรคราชเทวี. พระนคร : โรงพิมพ์ไทยเชม, 2493 (พิมพ์ในงานพระเมรุจอมพลสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอเจ้าฟ้าบริพัตรสุขุมพันธุ์ กรมพระนครสวรรค์วรพินิต ณ เมรุทองสนามหลวง 10 เมษายน 2493).

คำร้องราชานุกาพ, สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยา. ความทรงจำ. พระนคร :
 ศิลปาบรรณาการ, 2516.

----- พระประวัติจอมพลพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวงนครไชยศรีสุรเดช.

พระนคร : โรงพิมพ์กรมยุทธศึกษาทหารบก, 2516 (กองทัพบกพิมพ์แจกเนื่องใน
 โอกาสวันสิ้นพระชนม์เวียนมาบรรจบครบ 60 ปี 4 กุมภาพันธ์ 2516).

ทิพากรวงศ์, เจ้าพระยา. พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์รัชกาลที่ 4. 2 เล่ม.

พระนคร : องค์การคานของครุสภา, 2514.

ประชุมประกาศรัชกาลที่ 4 พ.ศ. 2394-2404. [ม.ป.ท., ม.ป.ป.] . (พิมพ์ถวาย
 ในงานพระราชทานเพลิงศพพระมหาโพธิวงศาจารย์อินทโชตเถระ ณ เมรุวัดเทพ-
 ศิรินทรवास 9 พฤศจิกายน 2511).

ประชุมพงศาวดารภาคที่ 31 จดหมายเหตุเรื่องมิชชันนารีอเมริกันเข้ามาประเทศไทย.

[ม.ป.ท., ม.ป.ป.] . (พิมพ์ในงานพระราชทานเพลิงศพอำมาตย์เอกพระยา
 มหาวิบูลย์ 2475).

ประยูร ภมรมนตรี. ชีวิต 5 แผ่นดินของข้าพเจ้า. พระนคร : บรรณกิจ, 2518.

ปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัว, พระบาทสมเด็จพระ. คำรป็นใหญ่. พระนคร : โรงพิมพ์โสภณ-

พิพรรฒนาการ, 2466.

ภานุพันธุ์วงศ์วรเดช, จอมพลสมเด็จพระราชบิดาบรมพงศาภิมุข เจ้าฟ้ากรมพระยา.

ตำนานทหารมหาดเล็ก. [ม.ป.ท., ม.ป.ป.] . (พิมพ์ในงานพระราชทาน
 เเพลิงศพ พลเอกพระวรวงศ์เธอกรมหมื่นอดิศรอุดมศักดิ์ ณ เมรุวัดเบญจมบพิตร
 14 มิถุนายน 2496).

ภูมิพลอดุลยเดช, พระบาทสมเด็จพระ. "พระราชดำรัสในการเสด็จพระราชดำเนินออก
ทรงรับคทาจอมพล ณ ท่าอากาศยานดอนเมือง 2 ธันวาคม 2509" พระบรมเชชา
นภาพ. พระนคร : โรงพิมพ์กองบริการกรมเสมียนตรา, [ม.ป.ป.] .

ยุทธการทหารบก, กรม. เอกสารประวัติศาสตร์ : พระราชบัญญัติขอมังคัม-คำสั่งที่
สำคัญ พ.ศ. 2430-2433. พระนคร : โรงพิมพ์กรมยุทธศึกษาทหารบก,
2515.

ราชกิจจานุเบกษา, เล่ม 2 ปี จ.ศ. 1237 หน้า 17 "พระราชบัญญัติสำหรับกรมพระคลัง
มหาสมบัติ".

ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม 7, ร.ศ. 109, หน้า 37 "พระราชบัญญัติเพิ่มเติมจัดการ
ยุทธนาธิการ 1 เมษายน ร.ศ. 109". หน้า 286 "พระราชบัญญัติพระธรรมนูญ
หน้าที่ราชการกระทรวงพระคลังมหาสมบัติ ร.ศ. 109".

ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม 9, ร.ศ. 111, หน้า 25 "ประกาศตั้งเสนาบดีเกี่ยวแกการ
ปรับปรุงกระทรวงทบวงกรมต่าง ๆ ลงวันที่ 1 เม.ย. ร.ศ. 111".

ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม 11, ร.ศ. 113, หน้า 306 "ประกาศจัดป็นหน้าที่กระทรวง
กลาโหม มหาดไทย".

ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม 13, ร.ศ. 115, หน้า 308 "โอนกรมสุรัสวดีมาขึ้นกับ
กระทรวงกลาโหม".

ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม 21, ร.ศ. 123, หน้า 105, "ประกาศตั้งกรมสรรพยุทธ
และกรมแพทย์". หน้า 399 "ประกาศตั้งกรมยุทธโยธา".

ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม 22, ร.ศ. 124, หน้า 189 "ประกาศตั้งกรมเกียกกายทัพบก
ในกรมยุทธนาธิการ".

ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม 24, ร.ศ. 126, หน้า 1015 "พระราชบัญญัติพระธรรมนูญศาลทหารบก ร.ศ. 126 เพื่อใช้ในเวลาสงครามหรือจลาจล". หน้า 1388.
"ประกาศใช้กฎอัยการศึก ประกาศเขตศาลทหารบกในเวลาปรกติ และประกาศกำหนดศาลทหาร".

ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม 25, ร.ศ. 127, หน้า 1127 "เปลี่ยนชื่อกรมเกียกกายทัพบกเป็นกรมสัสดี ขาหลวงทหารบกประจำมณฑลเป็นสัสดีมณฑล ผู้ช่วยขาหลวงทหารบกประจำเมืองเป็นสัสดีเมือง พนักงานทหารประจำอำเภอเป็นสัสดีอำเภอ".

ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม 26, ร.ศ. 128, หน้า 2111 "แยกหน้าที่ในกรมเสนาธิการทหารบกออกเป็น 3 กรม คือ กรมยุทธศึกษา กรมยุทธศาสตร์ และกรมแผนที่".

ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม 29, ร.ศ. 131, หน้า 384 "ประกาศลดยศนายทหาร 22 คน".

ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม 31, พ.ศ. 2457, หน้า 316 "ประกาศว่าค่ายกรุงสยามเป็นกลางในระหว่างสงครามที่เป็นอยู่ในยุโรป".

ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม 42, พ.ศ. 2468, หน้า 98 "ประกาศยุบกองทหารรักษาวังจังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อ 5 สิงหาคม 2468".

สุรศักดิ์มนตรี, เจ้าพระยา. ประวัติการของจอมพลและรองอำมาตย์เอก เจ้าพระยาสุรศักดิ์มนตรี. พระนคร : โรงพิมพ์ศรีหงส์, 2504.

เสนาธิการทหารบก, กรม. ประวัติกองทหารอาษาซึ่งไปในงานพระราชสงครามข้ามทะเล. [ม.ป.ท.], 2463 (พิมพ์เนื่องในงานพระศพจอมพลสมเด็จพระอนุชาธิราช เจ้าฟ้าจักรพงษ์ภูวนาถ กรมหลวงพิษณุโลกประชานาถ)

เสถียร ลายลักษณ์ (ผู้รวบรวม). ประชุมกฎหมายประจำศก เล่ม 7 จ.ศ. 1225-1229 และกฎหมายในรัชกาลที่ 4. พระนคร : โรงพิมพ์เคลิเมนต์, 2478,

..... ประชุมกฎหมายประจำศก เล่ม 11. หน้า 100.

เสถียร ลายลักษณ์ (ผู้รวบรวม). ประชุมกฎหมายประจำศก เล่ม 23. หน้า 382-3
 "ประกาศตั้งกระทรวงทหารบกทหารเรือ" หน้า 383-4
 "ประกาศสถาปนาตำแหน่งจเรทัพบก เสนาบดีกระทรวงกลาโหมและเสนาบดี
 กระทรวงทหารเรือ"

_____. ประชุมกฎหมายประจำศก เล่ม 25. หน้า 17-18 "กฎลักษณะปกครอง
 และระเบียบการภายในสำหรับกองทัพบก". หน้า 426-59 "ประมวลกฎหมาย
 อาญาทหาร"

เหรียญ ศรีจันทร์ และเนตร พูนวิวัฒน์. เรื่องปฏิวัติครั้งแรกของไทย. พระนคร :
 โรงพิมพ์อักษรไทย, 2514 (พิมพ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ ร.ต. เหรียญ ศรีจันทร์
 ณ เบร่วัดมกุฏกษัตริยาราม 6 พฤศจิกายน 2514).

ศูนย์วิทยพัชการ
 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ข. เอกสารวิทยุภูมิ

1. หนังสือ

กลาโหม, กระทรวง. ที่ระลึกวันสถาปนากระทรวงกลาโหม 8 เมษายน 2430 ถึง 8 เมษายน 2496. พระนคร : โรงพิมพ์อักษรประเสริฐ, 2496.

————. วิวัฒนาการแห่งการทหารและศัสตราวุธในกองทัพไทยสมัยโบราณ พ.ศ. 2487. [ม.ป.ท., ม.ป.ป.] .

ขจร สุขพานิช. ข้อมูลประวัติศาสตร์สมัยบางกอก. พระนคร : โรงพิมพ์สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย, 2518.

————. ฐานันดรไพร่ : สภาพของราษฎรไทยในระยะ 574 ปี นับแต่ พ.ศ. 1884 และมาขุบเล็กใน พ.ศ. 2448. พระนคร : โรงพิมพ์การรถไฟ, 2510 (อนุสรณ์เนื่องในงานสถาปนากิจสพนางพันสรพกิจโกศล ณ เมรุวัดเทพศิรินทราวาส 6 ธันวาคม 2510).

จ.ศ. [นามแฝง]. "พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าแผ่นดินสยาม" เนื่องในวันเฉลิมพระชนมายุครบ 3 รอบ 12 สิงหาคม พุทธศักราช 2511. พระนคร : โรงพิมพ์พระจันทร์, 2511.

จุดจักรพงษ์, พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้า. เกิดวังปารุสก์ เล่ม 1 สมัยสมบูรณาญาสิทธิราชย์. พระนคร : คลังวิทยา, 2516.

————. เจ้าชีวิต. พระนคร : คลังวิทยา, 2505.

แชน บัจจุสานนท์ และ สวัสดิ์ จันทน์. กรณีพิพาทระหว่างไทยกับฝรั่งเศสและการรบที่ปากน้ำเจ้าพระยาสมัย ร.ศ. 112. พระนคร : กรมยุทธศึกษาทหารเรือ, 2510.

ณัฐวุฒิ สุทธิสงคราม. พระเกียรติประวัติจอมพลเรือ จอมพลสมเด็จพระนคร
 สวรรค์พรพิณิต : [ม.ป.ท.] , 2508.

————. สมเด็จพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ เล่ม 1. พระนคร : โรงพิมพ์
 เทพไศศาล, 2504.

คำเนียร เลชะกุล. "เครื่องแบบทหารบก". สารานุกรมไทยฉบับราชบัณฑิตยสถาน,
 เล่ม 6 (พ.ศ. 2507-8). หน้า 3355-3403.

————. ประวัติกองทัพบกไทย (พิมพ์ที่คัด).

————. ประวัติการเตรียมพลในกองทัพบกไทย. พระนคร : โรงพิมพ์กรมการทหาร
 สื่อสาร, 2507.

คำรงราชานุภาพ, สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยา. นิทานโบราณคดี. พระนคร:
 ศิลปบรรณาการ, 2513.

————. ประชุมพงศาวดารภาคที่ 23 ตำนานการเกณฑ์ทหารกับตำนานกรมทหารราบ
 ที่ 4. พระนคร : โรงพิมพ์พระจันทร์, 2509 (พิมพ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ
 หม่อมเจ้าหญิงวิไลกัญญา ภาณุพันธุ์ ท.จ. ณ เมรุวัดเทพศิรินทราวาส 7 กรกฎาคม
 2509).

————. พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 2. พระนคร : โรงพิมพ์ไท,
 2459.

————. พงศาวดารภาคที่ 25 เรื่องสถานที่ต่าง ๆ ที่รัชกาลที่ 4 ทรงสร้าง.
 [ม.ป.ท., ม.ป.ป.] .

————. ลักษณะการปกครองประเทศสยามแต่โบราณ. พระนคร : โรงพิมพ์โสภณ-
 พิพรรฒนาการ, 2471.

เทศ บุนนาค. "ประมวลเหตุการณ์สำคัญที่มีอิทธิพลต่อการจัดการศึกษาของไทยระหว่าง พ.ศ. 2367 ถึง พ.ศ. 2459" บทเรียนจากการจัดการศึกษาในรอบร้อยปีที่ผ่านมา. พระนคร : โรงพิมพ์การศาสนา, 2513. หน้า 1-40.

ทรงศรี อัจจอรณ. สิทธิสภาพนอกอาณาเขต. พระนคร : โรงพิมพ์สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย, 2506.

ทวน วิริยาภรณ์ (ผู้รวบรวม). พระราชดำรัสและพระบรมราโชวาทพระจอมเกล้าพระพุทธเจ้าหลวง พระมหาธีรราชเจ้า พระปกเกล้า พระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช. ชนบุรี : ป.พิศนาคะการพิมพ์, 2507.

พระลูกกองทัพอากาศครบรอบ 50 ปี 27 มีนาคม 2508. [ม.ป.ท., ม.ป.ป.] .

นราธิปพงศ์ประพันธ์, พระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่น ประวติการทูตไทย ม.ป.ท., 2501.

นริศรานุกัตติวงศ์, สมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระยา, และดำรงราชานุภาพ, สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยา. สำนัสมเด็จ เล่ม 23 ฉายพระหัตถ์สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอเจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุกัตติวงศ์ และสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาดำรงราชานุภาพ. พระนคร : องค์การคานของครูสภา, 2505.

ประยูทธ สิทธิพันธ์. ตามรอยบาทของพระพุทธเจ้าหลวง. พระนคร : "สยาม", 2514.

ประวัติกิจการทหารสมัยกรุงรัตนโกสินทร์. พระนคร : โรงพิมพ์กรมแผนที่ทหาร, 2510 (บรรณาธิการในการพระราชทานเพลิงศพพันเอกพระยาคำเกียรณภพ และฉาปนกิจศพ นางสาวเพ็ญ บัณฑิตานนท์. ณ เมรุวัดเทพศิรินทราวาส 27 มีนาคม 2510.

ประวัติโรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า, พระนคร : โรงพิมพ์โรงเรียนนายร้อยพระจุล
จอมเกล้า, 2510.

ปรีดีเทพพงศ์ เทวกุล, ม.จ. เฉลิมพระเกียรติพลเอกสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรม
พระยาชัยนาทรนเรนทร. พระนคร : โรงพิมพ์ไทยเชม, 2509 (พิมพ์เป็น
ที่ระลึกในการเสด็จพระราชดำเนินเปิดพระรูปอนุสาวรีย์ ณ กระทรวงสาธารณสุข)

ประวัติศาสตร์, กอง, กรมยุทธศึกษาทหารบก. ประวัติของหน่วยทหารในกองทัพบก.
พระนคร : โรงพิมพ์รุ่งเรืองรัตน์, 2505.

พินิจโลกประชานารถ, สมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมหลวง. พงษาวดารยุทธศิลป์ พิมพ์ครั้งที่ 2.
ม.ป.ท., 2463.

ไพฑูริย์ นิกุล. "การปฏิรูปการปกครองมณฑลอีสาน พ.ศ. 2436-2453", เอกสารการ
นิเทศการศึกษา ฉบับที่ 149. พระนคร : หน่วยศึกษานิเทศกรรมการฝึกหัดครู,
2517.

ไพโรจน์ เกษณณกิจ ชูแปล . เอกสารของครอว์ฟอร์ด. พระนคร : กรมศิลปากร,
2515.

ยิ้ม บัณฑิตยากร. "กระทรวง", สารานุกรมไทยฉบับราชบัณฑิตยสถาน, เล่ม 1 (พ.ศ.
2498-99), หน้า 264-8.

รอง ศยามานนท์ และวิลาสงศ์ นพรัตน์ "ประวัติศาสตร์สมัยกรุงศรีอยุธยาแผ่นดินสมเด็จพระ
พระรามธิบดีที่ 1 ถึงสิ้นแผ่นดินสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ พ.ศ. 1893-2031"
แถลงงานประวัติศาสตร์ เอกสารโบราณคดี 1 ม.ค. 2510.

เรื่องพระร่วง เทียวเมืองพระร่วง คำอ่าน และคำแปลจารึกสุโขทัย สุภาษิตพระร่วง
ไตรภูมิพระร่วง พระนคร : ศิลปบรรณาการ, 2498.

วันกองทัพบก 25 มกราคม 2495. พระนคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์
และการเมือง, 2495.

วันกองทัพบก 25 มกราคม 2497. พระนคร : ประชาชาติ, 2497.

ศิลปากร, กรม ตำราพิชัยสงคราม. พระนคร : โรงพิมพ์พระจันทร์, 2512
(พิมพ์ในงานฌาปนกิจศพนางสนิทรนารถ ณ เมรุวัดมกุฏกษัตริยาราม 16 มกราคม
2512.)

—————. สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชสยามมกุฎราชกุมาร. พระนคร : โรงพิมพ์
การศาสนา, 2515 (จัดพิมพ์เนื่องในพระราชพิธีสถาปนาสมเด็จพระบรมโอรส-
ธิราช เจ้าฟ้ามหาวชิราลงกรณสยามมกุฎราชกุมาร 18 ธันวาคม 2515.)

สนธิสัญญาและกฎหมาย, กรม. สนธิสัญญาและความตกลงทวิภาคีระหว่างประเทศไทย
กับต่างประเทศและองค์การระหว่างประเทศ เล่ม 1. พ.ศ. 2160-2462.
[ม.ป.ท.] , 2511.

สหประชาชาติ, สมาคม ทหารอาสาสงครามโลกอนุสรณ์. พระนคร : โรงพิมพ์ทางหุ่น
สวนจำกัศศิพร, 2499.

สาวตรี สุวรรณสถิตย์ (ผู้แปล) เอกสารของเฮนรี เบอร์นี เล่ม 1. พระนคร : กรม
ศิลปากร, 2514.

สิทธิสยามการ, หลวง. สัญญาทางพระราชไมตรีระหว่างสยามกับต่างประเทศ.
พระนคร : โรงพิมพ์พระจันทร์, 2506.

สิริ เปรมจิตต์. พระบรมราชจักรีวงศ์. พระนคร . โรงพิมพ์เสาวภาค, [ม.ป.ป.] .

เสนาธิการทหารบก, โรงเรียน. บันทึกคำแถลงเรื่องเหตุฝ่ายทหาร [ม.ป.ท.] , 2492.

แสงโสม เกษมศรี, ม.ร.ว. ประวัติศาสตร์สากลยุคปัจจุบัน (ค.ศ. 1453-1914).

พระนคร : ไทยวัฒนาพานิช, 2515.

แสงโสม เกษมศรี, ม.ร.ว. และ วิมล พงศ์พิพัฒน์. ประวัติศาสตร์สมัยกรุงรัตนโกสินทร์
รัชกาลที่ 1 ถึงรัชกาลที่ 3 (พ.ศ. 2325-2394) พระนคร : โรงพิมพ์สำนัก
ทำเนียบนายกรัฐมนตรี, 2515.

โสมทัต เทเวศร์ (นามแฝง). เจ้าฟ้าจุฑามณี. พระนคร : แพร์พิทยา, 2513.

หนังสือที่ระลึกถึงรอบ 100 ปี แห่งวันสวรรคตพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวและ
วันเสวยราชย์พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว วันที่ 1 ตุลาคม
พุทธศักราช 2511. พระนคร : โรงพิมพ์พระจันทร์, 2511.

อมรตฤณารักษ์, จมื่น. พระราชกรณียกิจสำคัญในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว,
เรื่อง เหตุผลที่รัชกาลที่ 6 ทรงประกาศสงคราม, คุณลักษณะ. พระนคร :
องค์การคาชของครูสภา, 2512.

2. วิทยานิพนธ์

ฉลอง สุนทราวาณิช. "ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศรัสเซียและประเทศไทย ตั้งแต่
ปลายคริสต์ทศวรรษที่ 11 ถึงต้นคริสต์ศตวรรษที่ 20". วิทยานิพนธ์อักษรศาสตร์
มหาบัณฑิต วิชาประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2516
(อัคราเนา)

นิธิ เอียวศรีวงศ์. "การปราบฮ่อและการเสียดินแดน พ.ศ. 2431". วิทยานิพนธ์
อักษรศาสตร์มหาบัณฑิต วิชาประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
2509 (พิมพ์ดีด)

ปิยนาด นีโครธา. "บทบาทของเสนาบดีตระกูลขุนนาคในการปกครองประเทศสยาม".

วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต วิชาประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2514 (อัครสำเนา)

พรเพ็ญ สันตระกูล. "การใช้จ่ายเงินแผ่นดินในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้า-

เจ้าอยู่หัว". วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหา-
วิทยาลัย 2517 (อัครสำเนา)

พลกุล อังกินันท์. "บทบาทชาวจีนในประเทศไทยในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอม-

เกล้าเจ้าอยู่หัว". วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต วิทยาลัยวิชาการศึกษา
ประสานมิตร 2515 (อัครสำเนา)

วุฒิชัย มุลศิลป์. "นโยบายการจัดการศึกษาของไทยในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอม-

เกล้าเจ้าอยู่หัว". วิทยานิพนธ์วิทยาลัยวิชาการศึกษาประสานมิตร 2512
(อัครสำเนา)

3. วารสาร

กฤษณา สีนพานิช. "ปัญหาสี่จังหวัดภาคใต้กับความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับมาเลเซีย",

รัฐศาสตร์นิเทศ, 10 (มกราคม-มีนาคม, 2518), 33-60.

กาญจณี สมเกียรติกุล. "การมาเยือนสยามครั้งแรกของข้าพเจ้า", จดสารโครงการ

ตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, 2 (เมษายน, 2518), 124-38

แปลจาก Clark, Sir Andrew, "My First Visit to Siam",

Contemporary Review, 81 (Jan-June, 1902).

ชูศรี สวัสดิ์สงคราม. "นายพลริเชอร์เออ เล่าเรื่องเกี่ยวกับพระบาทสมเด็จพระจุลจอม-

เกล้าเจ้าอยู่หัว", นิตยสารศิลปากร, 3 (กันยายน, 2512), 78-89.

สาวยุค เกิดผล. "หลักการใช้จ่ายทางบก", รัฐสารึกษ์, ฉ. 3 (กรกฎาคม, 2508),

47-79.

ภาษาอังกฤษ

Battye, Noel Alfred. "The Military Government and Society in Siam 1868-1910". Unpublished Ph.D. Thesis, Faculty of The Graduate School of Cornell University, 1974.

Bowring, Sir John. The Kingdom and People of Siam. 2 Vols. London : John W. Parker and Son, 1857.

Burney, Henry. Burney Papers, Vol. I. Bangkok : Printed by the order of The Committee of The Vajiranana National Library, 1910.

Chai-Anan Samudavanij. "The Politics and Administration of The Thai Budgetary Process". Unpublished Ph.D. Thesis, University of Wisconsin, 1971.

Grant, A.J. and Temperly, Harold. Europe in The Nineteenth and Twentieth Centuries (1789-1950). London : Spottis-woode, Ballantyne, and Co., 1950.

Hall, D.G.E., A History of South East Asia. London : MacMillan & Co. Ltd., 1955.

Manich Jumsai, M.L. King Mongkut and Sir John Bowring. Bangkok : Chalermnit, 1970.

Langer, Welliam L. An Encyclopedia of World History. Boston : Houghton Mifflin, 1957.

Lipson, E. Europe in The Xixth (and) Xxth Centuries 1815-1939.

5th ed. London : Adam and Charles Black, 1949.

Rong Syamananda. A History of Thailand. 2d ed. Bangkok : Thai

Watana Panich Co. Ltd., 1973.

Taylor, A.J.P. The Struggle for Mastery in Europe 1848-1918.

London : George Rainbird, 1963.

Thailand. Ministry of Finance. Report of The Financial Adviser

Upon The Budget of The Kingdom of Siam for the year 121-129

(1902-1911). 8 Vols.

Thompson, Virginia. Thailand : The New Siam. New York : The

MacMillan Co., 1941.

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ผนวก ก.

ประกาศพระราชกำหนดกฎหมายทหาร ในรัชกาลที่ 4

จ.ศ. 1225 (ร.ศ. 82 หรือ พ.ศ. 2406)

พระยาบุรุษรัตนราชพัลลภ จางวางผู้กำกับทหารบกทุกหมู่ ขอประกาศเป็นข้อบังคับไว้ให้พวกทหารที่มียศต่าง ๆ ลำดับลงไปเป็นชั้น ๆ ตั้งแต่ครูนายแถวและทหารเลวที่ได้รับพระราชทานเงินเดือนมาประจำฝึกหัดอยู่ทั้ง 4 กุมภาพันธ์ ใหญ่จนถึงตัวกัน ด้วยแตกอนนั้น ครู นายแถว พวกแตร แลทหารเลวจะมีธุระสุขทุกข์สิ่งใด ๆ ก็ไปโดยลำพังใจไม่ได้ ลามุนนายคนใดคนหนึ่งก็ไปได้ ครั้นตรวจเรียกกรองจะเอาตัวมาฝึกหัดก็ไม่ได้ตัวมาฝึกหัด ครั้นใดถามมุนนายก็พากันอุบอิบไปไม่ใครจะบอกผู้ตรวจใหญ่ ครั้นใดตัวผู้ฝึกหัดมาชำระใดถามก็บอกความไม่ถูกต้องกันว่า ลานายคนโน้นบาง นายคนโน้นบาง ครูฝรั่งบาง ไม่นั่งลงที่ไหนได้ ทำให้เสียข้อที่บังคับไว้ไม่มาฝึกหัดตามเวลาให้พร้อมกัน ในหลวงพระราชทานเงินเดือนให้ ประราธนาจะให้มีใจยินดีฝึกหัดอยู่เป็นนิจ จึงพระราชทานเงินเดือน ๆ ละ 6 บาทก็กว่าไพร่หลวงหมื่น มียศเป็นชั้น ๆ เหล่านี้ไม่เป็นใจในราชการ คิดเอาเปรียบเงินหลวงพากันโลเลไป ให้ในหลวงเสียเปรียบนั้นหาชอบไม่ ตั้งแต่ไปเบื่องนาถ้าครู นายแถวพวกแตรแลทหารเลวที่รับเงินเดือนประจำฝึกหัดทั้ง 4 กุมภาพันธ์ ให้ครูจัดแบ่งคนในจำนวนร้อยหนึ่ง จัดแบ่งเป็น 8 ภาค ๆ ละ 12 คน มอบให้แก่นายแถว ๆ คนหนึ่งมอบให้ 12 คน ให้นายแถววากดวามบังคับให้สิทธิขาด ถ้าทหารคนใดมีธุระบิดามารดาป่วยไคตายที่ควรจะไป ก็ให้ลา กับนายแถวที่ตัวอยู่ในบังคับ จะลาไปให้มีกำหนดกลับมา ถ้านายแถวเห็นว่าผู้ที่จะไปนั้นเป็นคนไว้ใจได้จะกลับมาตามสัญญา นายแถวจะให้ไปก็ได้ ถ้าทหารคนใดเป็นคนบิดเบือนเชื่อนซน นายแถวไว้ใจไม่ได้ จะไม่ให้ไปก็ได้ ถ้านายแถวยอมให้ไปถึงเวลาฝึกหัดจะเรียกเอาตัวไม่ได้ จะลงโทษกับนายแถวเขียน 10 ที แล้วให้นายแถวตามตัวผู้ที่กระทำผิดสัญญามาให้จงได้ ถ้าได้ตัวมาแล้วให้นายแถวทำโทษผู้ผิดสัญญาเขียน 30 ที แล้วให้ลงโทษอีกชั้นหนึ่ง ให้ยื่นฝึกหัดอยู่กลางแดดวันละชั่วโมง ถ้าผิดสัญญาวันหนึ่งให้เขียน 7 วันจึงพ้นโทษ ถ้าผิดสัญญาสองวันให้เขียน 14 วันจึงพ้นโทษ ถ้าผิด

สัญญาหลายวัน ก็ให้ลืมหืมตามวันต่อ ๆ ขึ้นไป ถ้าครูแลนายแฉะจะมีธุระไปที่ใด ๆ ถ้า บิถัมมารดาป่วยตายจะไปเยี่ยมไปเฝ้า ไทมาลาพระยามุขรรัตนราชพัฒน์ ผู้รับสั่งก่อน ถ้า ไทมาลาขึ้นไปแกล้งใจให้ขาดราชการ จะทำโทษคุณทหารเลวที่ว่าไว้ในข้อหนึ่งนั้นเหมือนกัน

ข้อ 2. จวนจะถึงเวลากำหนดฝึกหัด ไทนายแฉะเป่าแตร เรียกทหารที่อยู่ในบังคับ ของตัวมาตรวจตราเตรียมไว้ให้พร้อมเสมอจงทุกเวลา ถ้าผู้ใดลาไปหลบหนีป่วยไ้ก็ตี ที่มีตัวคงอยู่ที่ ไทนายแฉะจกมาบัญชีชื่อคนที่อยู่ในบังคับของตัวยื่นต่อหลวงอุปเทษทวยหาร เมื่อเวลาตรวจหัดทุก ๆ นาย ถ้าไม่ทำตามข้อบังคับนี้ จะทำโทษเขียนนายแฉะ 12 ที

ข้อ 3. ให้ครูนายคาบปีพาทพระวังรักษาคุณแลเครื่องแต่งคันชี่ปจทุก ๆ คน ทวมก เสื้อกั๊งเกงแลเป็น คันชี่ปสายคันชี่ป สายของลูกค้อม เสื้อกระบี่ สายกระบี่ ให้ตรวจตราขัดสี เชคกลางอย่าให้เปื้อนเปราะอะไ่ ถ้าผู้ใดไม่เชคกลาง ไม่ตรวจตราขัดสีตากเครื่องแต่งตัว ทั้งทำให้เปื้อนเปราะอะคำมอมแมม ฉีกขาดรุงรัง ให้เป็นที่ตีเตียน เมื่อเวลาตรวจฝึกหัดจะ ทำโทษเขียนผู้นั้น 12 ที แล้วจะลงโทษให้ยื่นขัดสีของที่เปื้อนเปราะวันละชั่วโมง 7 วัน จึงพ้นโทษ ถาลงโทษยังไม่ครบ 7 วัน ทำความผิดซ้ำเข้าอีกจะทำโทษทวีขึ้นอีกกว่าจะครบ 7 วิ่ กว่าจะสิ้นกำหนดจึงจะพ้นโทษ

ข้อ 4. ในเวลาประจำหน้าที่รักษาโมงยาม แลตามเสด็จพระราชดำเนินทางสถลมารค ชลมารค แห่งใดแห่งหนึ่งก็ให้ทหารที่ตองบังคับตามเสด็จ ถายังบังคับให้ไปด้วย ราชการอย่างใดอย่างหนึ่งก็ให้มาคอยระวังให้ทันเวลากำหนด อย่าให้ตองร้องเรียก ตองตามตัว แล้วให้มีแก่ปกระสุนปีศันในคันชี่ปทหารที่อยู่ในบังคับของตัวจงทุก ๆ คน ถ้า ตรวจดูไม่ครบตามข้อบังคับไว้ ไทนายคาบทำโทษทหารที่แก่ปกระสุนปีศันไม่ครบ และผู้ที่มา ไม่ทันไม่พร้อม ตามบังคับไว้ให้เขียน 12 ที แล้วให้หอกกระคาดสำหรับใส่ปีศันวันละชั่วโมง 7 วัน จึงพ้นโทษ ถานายแฉะไม่ตรวจให้ถวนถี่ นายใหญ่มาตรวจเห็นของขาดไปไม่ครบ จะเอาโทษนายแฉะเสมอทหารเลว

ขอ 5. เวลาเย็นเลิกฝึกหัดแล้ว ให้ครูนายแถวแบ่งคนรักษายามตามหน้าที่ ๆ ใ้ใครจัดไว้ตามชั้นในชั้นนอกในพระบรมมหาราชวังจงทุก ๆ คาน ให้นายแถวไปรักษายาม อยุ่ควยยามละคน แล้วให้นายแถวทำบัญชีจำนวนชื่อคนที่รักษายามจงทุก ๆ คาน ไว้คอย ยื่นให้กับผู้ตรวจยามจงทุก ๆ ยาม ถึงเวลาตรวจทหารที่รักษายามชาดจะลงโทษนายก่อน บาว เดือน 24 ที่ แล้วให้ซึ่งกรงไว้คืนละ 2 ชั่วโมง 14 คืน จึงพ้นโทษ แล้วให้นายคาบ ลงโทษกับทหารที่ชาดยาม เดือน 12 ที่ แล้วให้ซึ่งกรงคืนละชั่วโมง 7 คืนจึงจะพ้นโทษ ถ้า ชาดอีกในระหว่างลงโทษ จะทวิ้คุณลงโทษต่อไปทั้งนายทั้งไพร่กว่าจะครบกำหนด

ขอ 6. ห้ามไม่ให้ทหารเอาคนหมู่อื่นมาแต่งตัวปลอมแปลงเข้าแถวด้วยทหารมา ฝึกหัดแทนตัว ถ้าจางวานมาแทนตัวก็ตี แปลงปลอมเข้าประจำรักษาโมงยามหน้าที่ และนำ ตามเสด็จพระราชดำเนินไปในพระนครก็ตี นอกพระนครก็ตี ให้ทหารทั้งปวงระวัง ตรวจ ตรา สืบสวนทุกหมวดทุกหมู่ ถ้าผู้ใครเห็นว่าคนหมู่อื่นเข้ามาแปลงปลอมเป็นทหาร เข้า มาอยู่ในหมวดในหมู่ ให้จับตัวมาส่งต่อนาย ให้นายชำระให้รู้ว่า ผู้ใดเอามาแปลงปลอม แทนตัว ถ้าคมมาไว้เป็นเพื่อนก็ตี ถ้าพิจารณาได้จริง ให้นายเร่งเอาเงินกับผู้ตีสมคบ และผู้ทรูเห็นเป็นใจเฉลยเงินให้ได้ 3 ตำลึง ให้เป็นรางวัลแก่ผู้จับผู้พอง แล้วให้เอาตัว คนที่แปลงปลอมจำไว้ให้มันคง เอามาส่งกับผู้รับสั่ง ถ้าเกิดความขึ้นจะลงโทษแก่คนที่ทรู เห็นตลอดไปทั้งสิ้นแต่ในวันเดียว ถ้าผู้ใดไม่ระวังตรวจตราตามข้อบังคับดังนี้ เดือน 30 ที่ ผากคุกไว้ 3 เดือน จึงพ้นโทษ

ขอ 7. ถึงเวลาแต่งตัวฝึกหัดแลแต่งตัวนำตามเสด็จ ให้ตรวจตราทหารในแถว อยุ่อย่าให้มีคนเมาสุราคนเสียจริตมาเข้าแถวฝึกหัดนำตามเสด็จ ถ้านายแถวไม่ตรวจตราตาม ข้อบังคับนี้ เกิดความขึ้นจะเอาโทษแก่นายแถว เดือน 20 ที่ ทหารที่เมานั้นเดือน 30 ที่ แลแล้วเอาเลาส่วนหนึ่ง นำ 4 ส่วน ปนให้เต็มชาม ให้ผู้ที่ตองโทษกินให้หมด และให้ยื่น ตากแดดวันละชั่วโมง ให้กินเลาปนนำวันละชาม 7 วัน จึงพ้นโทษ แคนที่เป็นบ้านั้น ใ้จับไปส่งกรมเมืองตามหมายประกาศ

ขอ 8. ถึงเวลาฝึกหัด ทหารเกียจคร้านเชื่อนแซไป ไม่มาหัดตามเวลาที่กำหนด ใ้ ผู้ใดไม่มาจะลงโทษผู้นั้นให้มายืนฝึกหัดอยู่กลางแดดวันละชั่วโมง 7 วันจึงพ้นโทษ

ข้อ 9. ถ้าจะมีผู้มาแอบอ้างรับสั่งบังคับให้เรียกทหารไปที่โน่นไปที่นี่มาเรียกแก้ทหารแล้ว อยาให้ทหารแล้ว เชื้อฟังก่อน แล้วให้ทหารแล้วภาผู้ที่อ้างรับสั่งนั้นเร่งรีบไปหานายของตัวโดยเร็ว ให้ผู้รับสั่งพบกับนายของตัวก่อน นายของตัวบังคับประการใดจึงให้กระทำตามบังคับ ถ้านายไม่ได้บังคับไม่ได้สั่งตามไปเอง ให้เกิดความขึ้นเหมือนเมื่อครั้งพระเจ้านองยาเชอ กรมหมื่นถาวอนวรบศ ผู้ใดไม่รักษาข้อบังคับนี้ จะลงโทษผู้นั้นเขียน 30 ที ชังทิมไว้ 30 วัน จึงพ้นโทษ

ข้อ 10. ถ้าจะมีเจ้าภาษีนายอากร ผู้มีบันดาศักดิ์ และราษฎรผู้มีหน้าจะมาหา มุขนายเจ้ากรมปลัดกรม ครูแลนายแถวคนใดคนหนึ่งก็ดี จะมาขอทหารไปช่วยจับคนตมเลาเถื่อน ตมผืนเถื่อน แลนั่งกองรักษาคณพาลในทีใดที่หนึ่งก็ดี ให้ผู้นั้นนำความไปแจ้งแก่พระยามุขรรัตนราชพัลลภผู้รับสั่งก่อน จะพิเคราะห์ที่ใครควรนุกการจะหนักเบาฉนั้นใด การควรจะให้ไปไต่จะไต่จับนายทหารที่เป็นคนดี เรียบร้อย รับผิดชอบหนักเบา จะให้คุมทหารไปช่วยทำตามการมากแลน้อย แลจะไต่กำชับไปไม่ให้ทำการเหลือ ๆ เกิน ๆ ด้วยคนจำพวกนี้เองอาจถือใจว่า เป็นทหาร มักทำการเกิน ๆ ไปมีอยู่เนื่อง ๆ เพราะฉะนั้นจึงต้องบังคับไว้ให้ไปบอกกับพระยามุขรรัตนราชพัลลภผู้รับสั่งก่อน ถ้าการควรจะกราบบังคมทูล จะไต่กราบบังคมทูลพระกรุณาให้ทรงทราบใตฝ่าละอองธุลีพระบาท ถ้าผู้ใดไม่ฟังบังคับ อาจดวงขอมบังคับนี้ไปกระทำให้เกิดเหตุเป็นขอมเหตุหนึ่ง มีผู้มารองฟองวากดาวขึ้นพิจารณาใดจริง จะลงโทษผู้ที่กระทำผิดในขอมบังคับเขียน 30 ที จำชังทิมไว้ 30 วัน แต่โทษที่กระทำเขาเหลือเกินนั้น สุดแต่พระลาการผู้รับสั่งจะพิจารณาไปตามโทษ

ข้อ 11. ทหารคนใดมุขนายจะบังคับสอดยในการธรรมเนียมทหาร นายเรียกไม่มาสั่งไม่ไปไต่ยินแล้วนิ่งเสีย จะบังคับด้วยราชการสิ่งใดแก่งทำเชื่อนแซ แลวินทาคานายวากดาวเป็นคำหยาบต่อนาดับหลังก็ดี นายไต่ยินเองถามผู้มาฟ้องพิจารณาใดจริง ให้ครูแลนายแถวแลทหารแล้วทั้ง 4 กุมปะนี้ประสูมิให้พร้อมกันที่นาพระที่นั่งสุทไธยสวรรย์ แลใหญ่ที่คานายรองประกาศโทษทั่วยทหารทั้งปวงไต่ยินพร้อมกันว่า ข้าพเจ้านั้นนายคนนั้นบังคับการทหารเป็นขอราชการ ข้าพเจ้านั้นอาจคานายข้าพเจ้ามีความผิดดวงขอมบังคับนี้ อยาให้ทหารทั้งปวงดูอย่างข้าพเจ้าเลย แลใหญ่เขียนฉินทนาไปต่อนาพระที่นั่งสุท-

ไชยสวรรย์ ถวายบังคมแล้วเขียน 10 ที่โค้งไว้แล้วให้รองประกาศโทษคังว่าไว้ก่อนนั้น
เขียนไปประกาศไปกว่าจะครบกำหนดเขียน 30 ที่ แล้วอย่าให้ทหารตั้งปวงคูเยี่ยงอย่าง
กัน จงรักษาขอบังคับไว้ให้มั่นคง

ขอ 12. ห้ามไม่ให้ครูนายแถวชกเตะตอยทหารในเมื่อเวลาฝึกหัด ให้เอาไม้
แฉะอย่างเขียนตีให้สมกับอาญาของครู อย่าให้กระทำเอาแต่ตามพลการใจเองโดยโทโส
ตองควยตอกเตะควยทาว ชกควยหมัด ถ้าครูแลนายแถวคนใดขึ้นมั่งอาจกระทำทหารคูก
กล่าวเหลือเกิน ให้ชอกช้ำควยอาญาของครูแลนายแถว จนมารับราชการไม่ได้ก็ให้มา
รองตอผู้รับสั่ง ๆ จะลงโทษแก่ผู้กระทำเหลือเกินเขียนโทษหนึ่ง แล้วจะให้ทำวันทหารผู้
ขาดเจ็บตามบาทแผลมากแลน้อย

ขอ 13. จะขอประกาศให้ทหารตั้งปวงรัฐธรรมนูญนิยมลักษณะในการทหารที่จะทำ
ความคำนับต่อนายที่ตัวอยู่ในบังคับกับท่านผู้ใหญ่และผู้รับสั่ง ให้ทหารตั้งปวงรัฐธรรมนูญนิยมไว้
ให้ทั่วกันในเมื่อเวลาฝึกหัดแล้วทำความคำนับต่อนายอยู่แล้ว ห้ามไม่ให้เอาความอื่นมาพูดให้
อ้ออึงไป ถ้าท่านผู้ใหญ่และผู้รับสั่ง แลนายเดินมาในที่ทหารประชุม เขาแถวอยู่ ยังไม่ได้ฝึก
หัดแลทหารเตรียมพร้อมในที่แห่งใดแห่งหนึ่งก็ ให้ทหารตั้งปวงที่นั่งอยู่นั้นขึ้นในพร้อมกัน หัน
หน้ามาหาท่านผู้ใหญ่ กระทำความคำนับเอามือจับกระบั้งหมวกกุมไว้เป็นที่คำนับ กวาทาน
ผู้ใหญ่จะเดินไปพันตัวแล้วจึงวางมือลงจากกระบั้งหมวก ให้กระทำตามขอบังคับนี้จึงทุก ๆ
คน ถ้ามีนายจะร้องเรียกมาสั่งควยขอราชการสิ่งใดสิ่งหนึ่ง เมื่อจะเขามาหานายให้
เดินมายืนอยู่หน้าแล้วคำนับเอามือจับกระบั้งหมวกเขาก่อนจึงพูดกับนาย ถ้าไม่ใช่เวลา
ราชการก็ให้กระทำตามธรรมเนียมไทย ถ้าผู้ใดไม่กระทำตามขอบังคับนี้จะมีความผิด แล้ว
จะให้ทำทัณฑ์ธรรมเนียมฝึกหัดให้เขาใจธรรมเนียมความคำนับ

พระยาบุรุษรัตนราชพัลลภได้ทำขอบังคับ 13 ข้อนี้ไว้สำหรับทหารตั้งแต่ ๗ วัน
อังคารเดือน 7 ขึ้นค่ำหนึ่ง จุลศักราช 1225 ปีกุนเบญจศก ให้ครูแลนายแถวกับทหาร
ตั้งปวงจงรักษาขอบังคับประกาศไว้ให้มั่นคง จะใดเป็นแบบฉบับต่อไปภายนา ช่วยกัน
ทำราชการฉลองพระเดชพระคุณไปโดยสุจริต ให้เอาจิตรกตัญญูในพระเจ้าอยู่หัวเป็นที่ตั้ง

ความเจริญจึงมีแก่ท่านทั้งปวงเทีญ แล้วให้เจ้ากรมปลัดกรม สมุหบาญชี และครูซึ่งได้ บังคับทหารทุกหมู่เอาขอบังคับทหารทั้ง 13 ข้อนี้ไปเก็บรักษาไว้อย่าให้หาย ถึงกำหนดเดือน วันขึ้นค่ำหนึ่ง ให้เจ้ากรม ปลัดกรม สมุหบาญชี และครู เรียกทหารซึ่งอยู่ที่บังคับของตัว มาให้พร้อมกันแล้ว ให้ทหารทั้งปวงอ่านขอบังคับให้สิ้นทั้ง 13 ข้อ เสมอทุก ๆ เดือนไป อย่าให้ขาดได้เป็นอันขาดทีเดียว

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ที่มา : เสด็จยร ดายลักษณ์ (ผู้รวบรวม), ประชุมกฎหมายประจำศกเล่ม 7
จ.ศ. 1225 - 1229 และกฎหมายในรัชกาลที่ 4 ซึ่งไม่ปรากฏวันเดือน
ปีที่ประกาศ (พระนคร : โรงพิมพ์เคลิเมนต์, 2478), หน้า 12 - 20.

๓. คนที่พบเหตุประหลาดใจเห็นของสิ่งแปลกๆ ของคน
 ทั่วเมืองหรือที่ในนครที่หนึ่ง ก็กลัวแล้วไปปรึกษาศาลหลวง
 ในนครนั้นก็เลยแฉกๆ แฉกๆ แฉกๆ แฉกๆ แฉกๆ แฉกๆ
 ทั่วเมืองโดยไปบอกให้เจ้าเมืองหรือเจ้าเมืองคนนั้น
 ไปปรึกษาที่ที่ที่ที่ที่ที่ แต่เจ้าเมืองนั้นก็เลย
 ไปปรึกษาที่ที่ที่ที่ที่ที่ แต่เจ้าเมืองนั้นก็เลย

๔. ผู้ใดที่ปรึกษาคนหรือที่ปรึกษาที่ปรึกษาที่ปรึกษา
 ที่ปรึกษา แฉกๆ แฉกๆ แฉกๆ แฉกๆ แฉกๆ แฉกๆ
 ทั่วเมืองโดยไปบอกให้เจ้าเมืองหรือเจ้าเมืองคนนั้น
 ไปปรึกษาที่ที่ที่ที่ที่ที่ แต่เจ้าเมืองนั้นก็เลย

ส่วนที่ปรึกษาที่ปรึกษาที่ปรึกษาที่ปรึกษาที่ปรึกษา
 ทั่วเมืองโดยไปบอกให้เจ้าเมืองหรือเจ้าเมืองคนนั้น
 ไปปรึกษาที่ที่ที่ที่ที่ที่ แต่เจ้าเมืองนั้นก็เลย

๑. หน้าที่ของเจ้าเมืองหรือเจ้าเมืองคนนั้น
 ๒. ส่วนที่ปรึกษาที่ปรึกษาที่ปรึกษาที่ปรึกษาที่ปรึกษา

๓. คนที่ปรึกษาที่ปรึกษาที่ปรึกษาที่ปรึกษาที่ปรึกษา

๔. ส่วนที่ปรึกษาที่ปรึกษาที่ปรึกษาที่ปรึกษาที่ปรึกษา

ที่ ๒ เล่มที่ ๑ กรมพระนครสวรรค์วรพินิต

เรื่อง กิจการที่ดินหลวงที่กรมพระนครสวรรค์วรพินิต
กรมพระนครสวรรค์วรพินิต ๑ กองทัพอากาศ
ที่อุดรธานี เรื่องกรมพระนครสวรรค์วรพินิต
ส่วนกรมพระนครสวรรค์วรพินิต กรมพระนครสวรรค์วรพินิต
ใช้กรมพระนครสวรรค์วรพินิต กรมพระนครสวรรค์วรพินิต
กรมพระนครสวรรค์วรพินิต กรมพระนครสวรรค์วรพินิต
ที่อุดรธานี เรื่องกรมพระนครสวรรค์วรพินิต กรมพระนครสวรรค์วรพินิต
ที่อุดรธานี เรื่องกรมพระนครสวรรค์วรพินิต กรมพระนครสวรรค์วรพินิต

ที่ ๒ เล่มที่ ๑ กรมพระนครสวรรค์วรพินิต

เรื่อง กิจการที่ดินหลวงที่กรมพระนครสวรรค์วรพินิต
กรมพระนครสวรรค์วรพินิต กรมพระนครสวรรค์วรพินิต กรมพระนครสวรรค์วรพินิต
กรมพระนครสวรรค์วรพินิต กรมพระนครสวรรค์วรพินิต กรมพระนครสวรรค์วรพินิต
กรมพระนครสวรรค์วรพินิต กรมพระนครสวรรค์วรพินิต กรมพระนครสวรรค์วรพินิต
กรมพระนครสวรรค์วรพินิต กรมพระนครสวรรค์วรพินิต กรมพระนครสวรรค์วรพินิต
กรมพระนครสวรรค์วรพินิต กรมพระนครสวรรค์วรพินิต กรมพระนครสวรรค์วรพินิต
กรมพระนครสวรรค์วรพินิต กรมพระนครสวรรค์วรพินิต กรมพระนครสวรรค์วรพินิต
กรมพระนครสวรรค์วรพินิต กรมพระนครสวรรค์วรพินิต กรมพระนครสวรรค์วรพินิต
กรมพระนครสวรรค์วรพินิต กรมพระนครสวรรค์วรพินิต กรมพระนครสวรรค์วรพินิต
กรมพระนครสวรรค์วรพินิต กรมพระนครสวรรค์วรพินิต กรมพระนครสวรรค์วรพินิต
กรมพระนครสวรรค์วรพินิต กรมพระนครสวรรค์วรพินิต กรมพระนครสวรรค์วรพินิต

ที่มา : กองจดหมายเหตุแห่งชาติ แผนกเอกสาร ร 6 ว.7/3 พระราชหัตถเลขา
ถึงเสนาบดีกระทรวงกลาโหม, วัง เรื่องให้ทำความเข้าใจในหน้าที่กรมทหาร
รักษาวัง (13 พ.ค. 2454).

ผนวก ค.

ลำดับผู้ดำรงตำแหน่งสูงสุดในกองทัพบก

วัน เดือน ปี	นามตำแหน่ง	ผู้ดำรงตำแหน่ง	หมายเหตุ
รัชกาลที่ 5 พ.ศ. 2415	-	พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว	นามตำแหน่งมิได้กำหนดชัด
8 เมษายน 2430	ผู้บัญชาการทั่วไป (Commander in Chief)	สมเด็จพระเจ้าฟ้ามหาวชิรุณหิศ (สยามมกุฎราชกุมาร) แต่สมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอเจ้าฟ้าภาณุรังษีสว่างวงศ์ กรมพระภาณุพันธุวงศ์วรเดช เป็น <u>ผู้ว่าการแทนผู้บัญชาการทั่วไป</u>	ยังทรงพระเยาว์ จึงโปรดเกล้าฯ ตั้งผู้ว่าการแทนผู้บัญชาการทั่วไป
1 เมษายน 2433	ผู้บัญชาการทหารบก (Chief Staff of The Army)	พล.ต. พระยาสุรศักดิ์มนตรี (เจิม แสง-ชูโต)	
1 เมษายน 2435	ผู้บัญชาการกรมยุทธนาธิการ (เทียบเท่าตำแหน่งเสนาบดีว่าการกระทรวง)	พล.อ. สมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอเจ้าฟ้าภาณุรังษีสว่างวงศ์ กรมพระภาณุพันธุวงศ์วรเดช	

วัน เดือน ปี	นามตำแหน่ง	ผู้ดำรงตำแหน่ง	หมายเหตุ
9 พฤษภาคม 2439	ผู้บัญชาการกรม ยุทธนาธิการ (เทียบเท่าตำแหน่ง เสนาบดีว่าการ กระทรวง)	พระยาสิทธิราชเคโชชัย (รักษาราชการแทน)	สมเด็จพระเจ้าน้อง- ยาเชอกรมพระภาณุ พันธุวงศ์วรเดช เสด็จยุโรป และ เป็นที่รักษาราชการ แผ่นดิน
16 มีนาคม 2439	" "	พล.ต. พระเจ้านองยาเชอ เจ้าฟ้ากรมขุนนริศรานุวัต- ติวงศ์	
24 กุมภาพันธ์ 2441	" "	พล.อ. สมเด็จพระเจ้า นองยาเชอเจ้าฟ้าภาณุรังษี สว่างวงศ์ กรมพระภาณุพันธุ วงศ์วรเดช	ส่วน พล.ต. พระเจ้า นองยาเชอเจ้าฟ้า กรมขุนนริศรานุวัตติ- วงศ์ กลับไปรับ ตำแหน่งเสนาบดี กระทรวงกลาโหม ตามเดิม
8 สิงหาคม 2444	" "	พล.ต. พระเจ้าลูกยาเชอ กรมหมื่นนครไชยศรีสุรเดช	สมเด็จพระเจ้า นองยาเชอกรม พระภาณุพันธุวงศ์ วรเดช ทรงไปเป็น เสนาบดีกระทรวง กลาโหม

วัน เดือน ปี	นามตำแหน่ง	ผู้ดำรงตำแหน่ง	หมายเหตุ
รัชกาลที่ 6			
11 ธันวาคม 2453	เสนาบดีกระทรวง กลาโหม	พล. อ. พระเจ้าพี่ยาเชอกรม หมื่นนครไชยศรีสุรเดช	ในวันนั้นโปรด เกล้าฯ ให้ กระทรวงกลาโหม เป็นกระทรวงบังคับ บัญชาการทหารบก และยกกรมทหาร เรือขึ้นเป็น กระทรวงทหารเรือ
8 มกราคม 2454	" "	พล. ท. สมเด็จพระเจ้า นงยาเชอเจ้าฟ้ากรมขุน พิฆณุโลกประชานารถ (รักษาราชการแทน)	พล. อ. พระเจ้าพี่ ยาเชอกรมหมื่น นครไชยศรีสุรเดช เสด็จยุโรป
4 พฤศจิกายน 2456	" "	จอมพล พระเจ้าพี่ยาเชอ กรมหลวงนครไชยศรี สุรเดช	สิ้นพระชนม์เมื่อ 4 กุมภาพันธ์ 2456
4 กุมภาพันธ์ 2456	" "	พล. อ. เจ้าพระยาบดินทร เดชาอนุชิต (ม.ร.ว. อรุณ ฉัตรกุล) เป็นเพียงผู้รั้ง	
1 เมษายน 2457	" "	" " "	ได้เลื่อนยศเป็น จอมพลใน พ.ศ. 2460

วัน เดือน ปี	นามตำแหน่ง	ผู้ดำรงตำแหน่ง	หมายเหตุ
25 สิงหาคม 2464	เสนาบดีกระทรวง กลาโหม	พล.อ. พระยาสิทธิราชเคโ- ชัย (แย้ม ณ นคร) เป็นผู้รั้ง	ปีต่อมาได้เลื่อน บรรดาศักดิ์เป็น เจ้าพระยาบดินทร เดชาอนุชิต
1 เมษายน 2465	" "	พล.อ. เจ้าพระยาบดินทร เดชาอนุชิต (แย้ม ณ นคร)	
รัชกาลที่ 7			
3 สิงหาคม 2469	" "	จอมพลสมเด็จพระเจ้าพี่ยา เธอเจ้าฟ้ากรมพระนคร สวรรค์วรพินิต	พล.อ. เจ้าพระ- บดินทรเดชาอนุชิต ขอลาออกเพราะ สุขภาพไม่สมบูรณ์
1 เมษายน 2471	" "	พล.อ. พระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าวรเดช เป็นผู้รั้ง (25 ตุลาคม 2471 ทรงเป็น เสนาบดี)	ทรงลาออกเมื่อ 16 มิถุนายน 2474
16 มิถุนายน 2474	" "	พล.ท. พระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าอลองกฎ เป็นผู้รั้ง	

วัน เดือน ปี	นามตำแหน่ง	ผู้ดำรงตำแหน่ง	หมายเหตุ
8 พฤศจิกายน 2474	เสนาบดีกระทรวง กลาโหม (รวมทหารบกและ ทหารเรือเข้าด้วย กัน)	พล.ร.อ. พระเจ้าพี่ยาเธอ กรมขุนสิงหวิกรมเกรียงไกร	
29 มิถุนายน 2475	" "	พล.ต. พระยาประเสริฐ สงคราม (เทียบ คมกฤษ) ปลัดกระทรวงรักษาการ แทนเสนาบดีกระทรวง กลาโหม	รักษาราชการ แทนในขณะ เสนาบดีต้องออก โดยปริยาย เนื่องจากการ เปลี่ยนแปลงการ ปกครอง 24 มิถุนายน 2475

ที่มา : วันกองทัพบก 25 มกราคม 2497. (พระนคร : ประชาชาติ, 2497)

ประวัติการศึกษา

ผู้เขียนวิทยานิพนธ์ : นางสาวแจ่มจันทร์ วงศ์วิเศษ

วุฒิการศึกษา : อักษรศาสตรบัณฑิต
 คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย พ.ศ. 2502
 ประกาศนียบัตรชั้นสูงวิชาเฉพาะประวัติศาสตร์
 บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย พ.ศ. 2514
 ดัชนีสังคมศาสตร์มหาบัณฑิต
 มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ พ.ศ. 2516

ศูนย์วิทยทรัพยากร
 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย